

The Relationship Between Kiddush and Havdalah

Rabbi Michael Taubes

1. שמות פרשת יתרו פרק כ

(ח) זְכוּר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ:

2. תלמוד בבלי מסכת פסחים דף קו עמוד א

תנו רבנן זכור את יום השבת לקדשו - זוכרהו על היין. אין לי אלא ביום, בלילה מנין - תלמוד לומר זכור את יום השבת לקדשו. בלילה מניין? - אדרבה, עיקר קדושת בלילה הוא קדיש, דכי קדיש - תחלת יומא בעי לקידושי! ותו: בלילה מנין - תלמוד לומר זכור את יום. תנא מיהדר אליה וקא נסיב ליה קרא דיממא! - הכי קאמר: זכור את יום השבת לקדשו - זוכרהו על היין בכניסתו. אין לי אלא בלילה, ביום מנין - תלמוד לומר זכור את יום השבת.

3. רש"י מסכת פסחים דף קו עמוד א

לקדשו - משמע משעה שמתקדש היום.

אין לי אלא ביום - לקמן פריך: אדרבה, עיקר קדושת בלילה הוא, דכניסתו היא קדושתו!

4. רשב"ם מסכת פסחים דף קו עמוד א

ה"ג ת"ר זכור את יום השבת לקדשו זוכרהו על היין אין לי אלא ביום בלילה מנין ת"ל זכור את יום השבת בלילה מנין אדרבה עיקר קידושת בלילה הוא דכי קדיש יומא בעיא לקדושי ותו בלילה מנין תלמוד לומר זכור את יום השבת תנא מהדר אליה ונסיב לה קרא ליממא הכי קאמר זכור את יום השבת לקדשו זוכרהו על היין בכניסתו אין לי אלא בלילה כו': לקדשו. משמע בשעה שמתקדש היום:

אין לי אלא ביום. ולקמן פריך אדרבה עיקר קידושת בלילה הוא קדושתו:

הכי קאמר כו'. אע"ג דאין לפרש לשון השנוי בברייתא בענין זה אלא ע"י שאנו מסרסין אותה למפרע אפ"ה לא שייך למימר חסורי מיחסרא שהרי אין חסר ממנה כלום אלא ששנויה למפרע דבמקום שהיה לו לומר אין לי אלא בלילה ביום מנין טעה התנא בשמועתו ושנה אין לי אלא ביום בלילה מנין הלכך לא שייך למימר חסורי מיחסרא:

5. רמב"ם הלכות שבת פרק כט

הלכה א

מצות עשה מן התורה לקדש את יום השבת בדברים שנאמר +שמות כ'+ זכור את יום השבת לקדשו, כלומר זכרהו זכירת שבת וקידוש, וצריך לזכרהו בכניסתו וביציאתו, בכניסתו בקידוש היום וביציאתו בהבדלה.

6. מגיד משנה הלכות שבת פרק כט

הלכה א

מצות עשה מן התורה וכו'. מדברי רבינו נראה בביאור שהוא סובר שההבדלה ג"כ דבר תורה והכל בכלל זכור. וראיתי המפרשים ז"ל חלוקים בזה יש סוברים כדברי רבינו ואע"ג דבגמרא פ' ערבי פסחים (דף ק"ו) אין שם אלא זכרהו על היין בכניסתו אין לי אלא בלילה וכו' מ"מ יליפנין ליה מדכתיב ולהבדיל כמ"ש פרק ידיעות הטומאה (שבועות י"ח:) ולשון מכילתא זכור את יום השבת קדשהו בברכה ובביאור אמר זכרהו על היין ואמרו גם כן קדשהו בכניסתו וקדשהו ביציאתו. וי"א שההבדלה אינה אלא מד"ס אבל הקידוש הוא דבר תורה...

7. תלמוד בבלי מסכת שבועות דף יח עמוד ב

אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן: כל המבדיל על היין במוצאי שבתות - הויין לו בנים זכרים, דכתיב: להבדיל בין הקדש ובין החול, וכתיב התם: להבדיל בין הטמא ובין הטהור, וסמיך ליה: אשה כי תזריע. רבי יהושע בן לוי אמר: בנים ראוין להוראה, דכתיב: להבדיל ולהורות.

8. רש"י מסכת שבועות דף יח עמוד ב

להבדיל ולהורות - בענינא דשתיי יין כתיב ולהבדיל בין הקדש ובין החול בין הטמא וגו' ולהורות את בני ישראל.

9. ויקרא פרשת שמיני פרק י

(י) ולהבדיל בין הקדש ובין החל ובין הטמא ובין הטהור:

(יא) ולהורות את בני ישראל את כל החקים אשר דבר יקנוק אליהם ביד משה:

10. ויקרא פרשת שמיני פרק יא

(מז) להבדיל בין הטמא ובין הטהר ובין הסנה הנאכלת ובין הסנה אשר לא תאכל:

11. ויקרא פרשת תזריע פרק יב

(א) ונדבר יקנוק אל משה לאמר:

(ב) דבר אל בני ישראל לאמר אשה כי תזריע וילדה זכר וטמאה שבועת ימים כימי נדת דוטה תטמא:

12. מכילתא דרבי ישמעאל יתרו - מסכתא דבחדש פרשה ז

זכור ושמור, זכור מלפניו ושמור מלאחריו, מכאן אמרו מוסיפין מחול על הקדש... לקדשו, לקדשו בברכה, מכאן אמרו מקדשין על היין בכניסתו. אין לי אלא קדושה ליום, קדושה ללילה מנין, ת"ל + שמות לא יד+ ושמרתם את השבת...

13. שמות פרשת כי תשא פרק לא

(יד) ושמרתם את השבת כי קדש הוא לכם מסלליה מות יומת פי כל העשה בה מלאכה ונכרתה הנפש ההוא מקרב עמיה:

14. ספר המצוות לרמב"ם מצוות עשה קנה

והמצוה הקנ"ה היא שצונו לקדש את השבת ולאמר דברים בכניסתו וביציאתו נזכור במ גודל היום הזה ומעלתו והבדלו משאר הימים הקודמים ממנו והבאים אחריו. והוא אמרו יתעלה זכור את יום השבת לקדשו. כלומר זכרהו זכר קדושה והגדלה. וזו היא מצוות קדוש. ולשון מכילתא זכור את יום השבת לקדשו קדשהו בברכה. וביאור אמרו (פסחי' קו א) זכרהו על היין. ואמרו גם כן קדשהו בכניסתו וקדשהו ביציאתו. כלומר ההבדלה שהיא גם כן חלק מזכירת שבת מתוקנת ומצווה. וכבר התבארו משפטי מצוה זו בסוף פסחים (ק - קז א, קיז ב) ובמקומות מברכות (כ ב, כו ב, כז ב, כט א, לג א, נא ב, נב א) ושבת (קיט ב, קנ ב):

15. תורה תמימה הערות שמות פרק כ

(נג) ...ודע שכתב הרמב"ם בפ' כ"ט ה"א משבת דגם הבדלה במוצאי שבת הוי מדאורייתא, וטרחו המגיד משנה ומגדל עוז במקור הדברים, ודעתם קרובה לחלוק עליו דאין ההבדלה אלא מדרבנן, יעו"ש, ותמיהני מאד שלא העירו כי בסה"מ להרמב"ם מ"ע קנ"ה מבואר שהיתה לפניו הגירסא בדרשה שלפנינו בזה"ל, זכרהו בכניסתו וביציאתו, ומבואר שלא מלבו ומדעתו הוציא דין זה אלא מדרשת הגמרא כפי הגירסא שהיתה לפניו, ועיין במפרש לנזיר ד' א' שכפי הנראה היתה לפניו הגירסא בדרשה שלפנינו אין לי אלא בכניסתו ביציאתו מניין ת"ל וכו' ולא סיים סיום הדרשה, וכנראה כמו לפניו כמו לפני הרמב"ם היתה גירסא אחת:

16. תלמוד בבלי מסכת נזיר דף ג עמוד ב - ד עמוד א

ההוא מיבעי ליה: לאסור יין מצוה כיון הרשות. מאי היא? קדושתא ואבדלתא, הרי מושבע ועומד עליו מהר סיני.

17. רש"י מסכת נזיר דף ג עמוד ב

לאסור יין מצוה כיון הרשות מאי היא קדושתא ואבדלתא - מי חייל עליה איסור נזירות.

18. רש"י מסכת נזיר דף ד עמוד א

והרי מושבע ועומד עליו מהר סיני הוא - דכתיב זכור את יום השבת לקדשו זכרהו על היין אין לי אלא בכניסתו ביציאתו מניין ת"ל כו' (פסחים דף קו) וקי"ל דנשבע לבטל את המצוה פטור דלא אתיא שבועה ומבטלה מצוה...

19. מגן אברהם סימן רצו

הרמב"ם פכ"ט כתב בהבדלה היא דאורייתא כמו קידוש וי"א שהיא מדרבנן [מ"מ שם] ועססי' זה:

20. פרי מגדים אורח חיים אשל אברהם סימן רצו

הרמב"ם. עיין מ"א. פרק כ"ט הלכה א'. ומשמע מזכור [שמות כ, ח] יליף לה. ובהלכה י"א כמעט, יע"ש. ובמגיד משנה [שם הלכה א] יליף לה להבדיל בין הקודש (ויקרא יו"ד ט"ז) ([י]). וצריך עיון, דזה אסמכתא הוה...

21. פרי מגדים אורח חיים משבצות זהב סימן רצו

(ז) ויש... ועיין מ"א ריש הסימן ובר"מ [שבת] פרק כ"ט הלכה א', ובמגיד משנה שם הלכה א' דלהבדיל בין הקודש ובין החול (ויקרא י' ט) ([י]) יליף לה הבדלה דין תורה, דכל מקום שיש קדושה צריך הבדלה, שבועות י"ח ב', יע"ש. ומשום הכי אמרו ברכות ל"ג א' שתי תקנות הוה בהבדלה, תחלה בתפלה, [ואחר כך] העמידו על הכוס, ואלו הוה (מזכיר) [מזכור את] יום השבת לקדשו [שמות כ, ח] בכניסתו ויציאתו, הוה אסמכתא על היין כמו קידוש, ולא ב' תקנות, ולשון הר"מ ז"ל שם לכאורה משמע מזכור מפיק ליה בכניסה ויציאה...

22. תלמוד בבלי מסכת ברכות דף לג עמוד א

אמר ליה רב שמן בר אבא לרבי יוחנן מכדי אנשי כנסת הגדולה תקנו להם לישראל ברכות ותפלות קדושות והבדלות, נחזי היכן תקון. - אמר ליה: בתחילה קבעוה בתפלה, העשירו - קבעוה על הכוס, הענו - חזרו וקבעוה בתפלה, והם אמרו: המבדיל בתפלה צריך שיבדיל על הכוס. איתמר נמי, אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן: אנשי כנסת הגדולה תקנו להם לישראל ברכות ותפלות קדושות והבדלות. בתחלה קבעוה בתפלה, העשירו - קבעוה על הכוס, חזרו והענו - קבעוה בתפלה, והם אמרו: המבדיל בתפלה צריך שיבדיל על הכוס.

23. רש"י מסכת ברכות דף לג עמוד א

העשירו - לקנות יין.
קבעוה על הכוס - ואז נשתכח תקנת עזרא, וכשחזרו והענו - קבעוה בתפלה, ונחלקו היאך יאמרוה.
בתחלה - כשעלו מן הגולה והיו דחוקים.
קדושות - קדוש היום.

24. צל"ח מסכת ברכות דף לג עמוד א

שם בתחלה קבעוהו בתפלה וכו'. שטחית הסוגיא דכל אלו השנויים היו בהבדלה, אבל קידוש תיכף מתחלתו ניתקן על הכוס וגם בתפלה, שהרי ברכה אמצעית שבתפלה היא קידוש היום. והטעם שקבעו קידוש תיכף על הכוס אף שהיו עניים, היינו שאף העני בישראל צריך להיות לו פת לסעודת שבת, וממילא אם אין לו יין יוכל לקדש על הפת שהפת הוא במקום היין. ואפילו לדעת ר"ת בפרק ערבי פסחים [פסחים] דף ק"ו ע"ב [ד"ה מקדש] שאין מקדשין על הפת, אעפ"כ התקינו קידוש על היין אפילו בשעת עלייתם מן הגולה שהיו עניים, דקידוש אפילו אם אינו מן התורה על היין מ"מ אסמכתא יש לו בתורה דכתיב זכור וזכירה מצינו ביין דכתיב וזכרו כיין לבנון, כמו שכתבו התוס' שם דף ק"ו ע"א בד"ה זוכרהו ע"ש, לכך קבעוהו על הכוס. ולדעת הרמב"ם שגם הבדלה היא נכללת במצות עשה של זכור את יום השבת שיזכרהו בכניסתו בקידוש וביציאתו בהבדלה כמבואר בדבריו בריש פרק כ"ט מה' שבת, ועיין במגיד משנה שם. מ"מ להרמב"ם ההפרש בין קידוש להבדלה בטעם הראשון שכתבתי, דהרי להרמב"ם מקדשין על הפת ואין מבדילין על הפת כמבואר בפרק ההוא [הלכה ט].

25. ספר החינוך פרשת יתרו מצוה לא

מצות קידוש שבת בדברים
לדבר דברים ביום שבת בהכנסתו וכן ביציאתו, שיהיה בהם זכר גדולת היום ומעלתו והבדלתו לשבח משאר הימים שלפניו ואחריו, שנאמר [שמות כ, ח] זכור את יום השבת לקדשו, כלומר זכרהו זכר קדושה וגדולה...

26. ספר מצוות גדול עשין סימן כט

זכור את יום השבת לקדשו (שמות כ, ח) מכאן שמצות עשה מן התורה לקדש את יום השבת בדברים, וכן פירוש המקרא זכור את השבת בזכירת דברים שלא שבח וקידוש, וצריך לזכרו בכניסתו בקידוש וביציאתו בהבדלה (ע"פ רמב"ם שבת פכ"ט הל"א)...

27. ספר חרדים מצוות עשה פרק ד

מצוות עשה מן התורה התלויות בפה בקנה ובזמן.

(ג) הבדלה במוצאי שבת מדאורייתא לכולי עלמא והוא ענף זכור שהרי אמרו בפסחים זכרהו בדברים בכניסתו וביציאתו וכתוב נמי ולהבדיל בין הקדש ובין החול, ענף מצוה:

28. שולחן ערוך הרב אורח חיים סימן רעא

סעיף א

מצוות עשה מן התורה לקדש את יום השבת בדברים שנאמר זכור את יום השבת לקדשו כלומר זכרהו זכירות שבת וקידוש. וצריך לזכרהו בכניסתו וביציאתו בכניסתו בקידוש היום וביציאתו בהבדלה ויש אומרים שהבדלה אינה אלא מדברי סופרים ומן התורה אין צריך לזכרהו אלא בכניסתו בלבד ויתבאר בסי' רצ"ו:

29. דרך פקודיך מצוות עשה לא חלק המעשה

(א) מצוה ל"א מצוות עשה לקדש יום השבת בדברים שנאמר זכור את יום השבת לקדשו [שמות כ ח]. קדשהו בדברים בכניסתו בקידוש וביציאתו בהבדלה. ומדברי סופרים [פסחים קו א] שיקדש ויבדיל על היין דוקא בכוס מלא מחזיק רביעית הלוג לפחות, ואסור לטעום כלום קודם קידוש והבדלה אפילו טעימה בעלמא.

30. קיצור שולחן ערוך סימן עז

סעיף א

מצוות עשה מן התורה לקדש את יום השבת בדברים, שנאמר זכור את יום השבת לקדשו, כלומר זכרהו זכירות שבת בקידוש. וצריך לזכרהו בכניסתו בקידוש וגם ביציאתו בהבדלה, ותקנו חכמים שתהא זכירה זו על כוס יין, בין בכניסתו בין ביציאתו.

31. בן איש חי שנה שניה פרשת בראשית

י. מ"ע מן התורה לקדש בדברים, שנאמר זכור את יום השבת לקדשו, זכרהו זכירות שבת וקידוש. וצריך לזכרו בכניסתו בקידוש, וביציאתו בהבדלה. וי"א שהבדלה מד"ס, ואין צריך מן התורה אלא בכניסתו...

32. חפץ חיים - ספר המצוות הקצר מצוות עשה מצוה יט

מצוות עשה לקדש את יום השבת בדברים.

שנאמר (שמות כ, ח): "זכור את יום השבת לקדשו", ואמרו חז"ל (תורת כהנים, פרשת בחוקתי): קדשהו בדברים בכניסתו בקידוש, וביציאתו בהבדלה. ומדברי סופרים, שיקדש על היין או על הפת. וכן מדברי סופרים להבדיל ביציאתו על היין, או על שאר משקה שהוא חמר מדינה. ואסור לטעום כלום קודם קידוש והבדלה...

33. ספרא בחוקתי פרשה א עד פרק א

(ג) וכן הוא אומר זכור את יום השבת לקדשו יכול בלבד, כשהוא אומר שמור, הרי שמירת לב אמורה, הא מה אני מקיים זכור, שתהי' שונה בפיקך...

34. ערוך השולחן אורח חיים סימן רעא

סעיף א

שנינו בברייתא בפסחים [ק"ו]. זכור את יום השבת לקדשו זכרהו על היין בכניסתו... והרמב"ם בריש פכ"ט כתב מצוות עשה מן התורה לקדש את יום השבת בדברים שנאמר [שמות כ, ח] זכור את יום השבת לקדשו כלומר זכרהו זכירת שבת וקידוש וצריך לזכרהו בכניסתו וביציאתו בכניסתו בקידוש היום וביציאתו בהבדלה וכו' ומדברי סופרים לקדש על היין ולהבדיל על היין וכו' עכ"ל הרי כתב מפורש דמן התורה יוצא בדברים בלבד...

35. ערוך השולחן אורח חיים סימן רצו

סעיף ב

ובאמת זהו דעת הרמב"ם בריש פכ"ט משבת שכתב מצות עשה מן התורה לקדש את יום השבת בדברים שנאמר זכור וכו' וצריך לזכרהו בכניסתו וביציאתו בכניסתו בקידוש היום וביציאתו בהבדלה עכ"ל ומן התורה די בתפלה ותקנו רבנן על הכוס של יין ואסמכינהו רבנן אקראי בשבועות שם והוה הבדלה ממש כקידוש וזה שאמרו בברכות [ל"ג]. דאנשי כנסת הגדולה תקנו ברכות ותפלות קדושות והבדלות ובתחלה קבעוה בתפלה וכו' ע"ש זהו על הנוסחאות איך ומה וראיה שהרי גם קידושים אומר כן וקידוש פשיטא דהוי דאורייתא אלא על נוסח הקידוש קאמר וכן בהבדלה:

36. תלמוד בבלי מסכת פסחים דף קב עמוד א - עמוד ב

תנו רבנן: בני חבורה שהיו מסובין וקדש עליהן היום - מביאין לו כוס של יין, ואומר עליו קדושת היום ושני אומר עליו ברכת המזון, דברי רבי יהודה. רבי יוסי אומר: אוכל והולך עד שתחשך. גמרו, כוס ראשון מברך עליו ברכת המזון, והשני אומר עליו קדושת היום. אמאי? ונימרינהו לתרוייהו אחדא כסא! - אמר רב הונא אמר רב ששת: אין אומרים שתי קדושות על כוס אחד. מאי טעמא? - אמר רב נחמן בר יצחק: לפי שאין עושין מצות חבילות חבילות. - ולא? והא תניא: הנכנס לביתו במוצאי שבת מברך על היין, ועל המאור, ועל הבשמים, ואחר כך אומר הבדלה על הכוס. ואם אין לו אלא כוס אחד - מניחו לאחר המזון ומשלשלו כולן לאחריו. - אין לו שאני. - והא יום טוב שחל להיות אחר השבת, דאית ליה, ואמר רב: יקנ"ה! אמרי: מדלא אמר זמן - מכלל דבשביעי של פסח עסקינן, דכל מאי דהוה ליה אכיל ליה, ולית ליה. והא יום טוב ראשון, דאית ליה, ואמר אביי: יקנ"ה, ורבא אמר יקנ"ה! - אלא: הבדלה וקידוש - חדא מילתא היא, ברכת המזון וקידוש - תרי מילי נינהו.

37. רש"י מסכת פסחים דף קב עמוד א

ואומר עליו קידוש היום - באמצע סעודתו.

ושני - מיד אומר עליו ברכת המזון ומפסיק כדאמר ר' יהודה לעיל ומיהו הואיל והגיע עונת קידוש צריך לקדש תחלה לא גרסינן ראשון אומר עליו ברכת המזון שני אומר עליו קדושת היום.

38. רשב"ם מסכת פסחים דף קב עמוד א

ה"ג תנו רבנן בני חבורה שהיו מסובין וקידש עליהן היום מביאין לו כוס של יין ואומר עליו קדושת היום באמצע סעודתו והשני מיד אומר עליו ברכת המזון. ומפסיק כדאמר ר' יהודה לעיל [ק]. ומיהו הואיל והגיע שעת קידוש צריך לקדש תחלה: לשון אחר גרסינן ראשון אומר עליו ברכת המזון שני אומר עליו קידוש היום. ובתוספתא דברכות [פ"ה ה"ג] מוכח כלשון ראשון: ר' יוסי אומר אוכלין והולכין. עד שתגמר סעודתן אי נמי הולכין ואוכלין משתחשך ור' יוסי לטעמיה דלדידיה אין מפסיקין כלל:

39. רש"י מסכת פסחים דף קב עמוד ב

גמרו - סעודתן.

אומר עליו כו' - ר' יוסי קאמר לה.

משלשלו - עד לאחר המזון, אלמא אמרינן שתי ברכות על כוס אחד הבדלה וברכת המזון.

ואמר רב יקנ"ה - כדמפרש בשביעי עסקינן ובשביעי ליכא זמן, ומכל מקום שמעינן מינה קידוש והבדלה על כוס אחד.

ומשנינן מדלא קאמר זמן - בשביעי של פסח עסקינן, דשמא עני הוא ואין לו אלא כוס אחד.

והא יום ראשון דאית ליה - דאפילו עני שבישראל לא יפחתו לו מארבע כוסות.

קידוש והבדלה חדא מלתא היא - דתרוייהו משום קדושת יום טוב נינהו, ובהבדלה עצמו הוא מזכיר קדושת יום טוב דהמבדיל בין קדש לקדש קא מברך.

40. רשב"ם מסכת פסחים דף קב עמוד ב

מרו. סעודתן:

כוס ראשון אומר עליו ברכת המזון כו'. ר' יוסי קאמר לה ורבנותא הוא שאינו צריך לקדש מיד אלא יגמור סעודתו ויברך ברכת המזון ואח"כ יקדש. ומיהו אם פרס מפה וקידש מודה רבי יוסי דכל שכן דשפיר טפי דאי לא תימא הכי אלא דוקא קאמר רבי יוסי ראשון מברך עליו ברהמ"ז אם כן שמואל דאמר כמאן (לעיל דף ק א):

ולמרמניהו תרווייהו אחד כסא. קידוש היום וברכת המזון. ולרבי יוסי קא פריך דאילו לרבי יהודה כיון דמפסיקין וצריך עקירת שלחן צריך שני כוסות:

שני קדושות. ברכת המזון קורא קדושה כקידוש היום כלומר שתי מצות:

חבילות חבילות. דמיחזי עליה כמשוי:

מברך על היין. תחלה לפי שהוא תדיר ותדיר קודם:

על המאור ועל הבשמים. כב"ש מוקמינן לה במסכת ברכות בפרק אלו דברים (דף נב א) דאמר מאור ברישא ואחר כך בשמים והבדלה

לבסוף לפי שאלו הראשונות קצרות וברכת הבדלה ארוכה לפיכך אומרה לבסוף:

משלשן. לשון שלשלת שמחברם יחד עם ברכת המזון. אלמא אמרינן שתי ברכות על כוס אחד הבדלה וברכת המזון:

[אין לו שאני]. דלית ליה יין לשני כוסות ואנן בדאית ליה עסקינן:

אחר השבת. מוצאי השבת:

דאית ליה וקאמר רב יקנ"ה. קס"ד בי"ט הראשון של פסח שחל להיות אחר השבת עסקינן דאית ליה כוסות הרבה דתנן לעיל (ד' צט ב)

אפילו עני שבישראל לא יפחתו לו מארבע כוסות ואמר רב יקנ"ה אלמא קידוש והבדלה על כוס אחד מצי אמר:

ומשני מדלא אמר רב יקנ"ה אלמא בשביעי של פסח עסקינן. דשמא עני הוא ואין לו אלא כוס אחד. וטעמיה דרב לקמיה אפרשנו במקומו

וכן דרבא ודאביי:

והא יו"ט ראשון דאית ליה. דאפי' עני שבישראל לא יפחתו לו מארבע כוסות:

קידושא והבדלה חדא מילתא היא. תרווייהו משום קדושת ימים טובים נינהו ובהבדלה עצמה הוא מזכיר קדושת יו"ט דהמבדיל בין קדש

לקדש מברך:

41. תוספות מסכת פסחים דף קב עמוד ב

ונימרניהו לתרווייהו אחד כסא - לר' יוסי פריך כיון דתרווייהו אסעודת שבת קאתו כדפרישית לעיל (ד' ק.) דהך סעודה עולה לו לסעודת

שבת הוה ליה למימר תרווייהו אחד כסא אבל לר' יהודה לא פריך כיון דברכת המזון אסעודת חול וקידוש על סעודה הבאה אין לומר

שניהם על כוס אחד.

שאינן אומרי' שתי קדושות על כוס אחד - ויש נוהגין בחופה מטעם זה שלא לומר שבע ברכות על כוס ברכת המזון אלא מביאין כוס אחר

ואין מברכין על השני בפה"ג כיון שכבר בירך על כוס ברכת המזון כי אין נכון לברך פעמים אך רבינו משולם היה אומר הכל על כוס אחד

דלא דמי לברכת המזון וקידוש דתרי מילי נינהו כדאמר' בסמוך אבל הכא חדא מלתא היא דברכת המזון גורם לברכת נישואין וברכת

אירוסין ונישואין נהגו לומר על שתי כוסות וטעמא דרגילים זה בלא זה כדאמר בכתובות (ד' ז): מברכין ברכת האירוסין בבית אירוסין

וברכת חתנים בבית חתנים ועוד דנהגו לקרות כתובה בינתים והוי הפסק ולכך מתכוונים ולכך צריך ב' כוסות.

42. רש"י מסכת סוטה דף ח עמוד א

חבילות חבילות - שנראה כמו שהיו עליו למשאוי וממהר לפרק משאו.

43. רמב"ם הלכות שבת פרק כט

הלכה יג

היה אוכל וגמר אכילתו עם הכנסת שבת מברך ברכת המזון תחלה ואחר כך מקדש על כוס שני, ולא יברך ויקדש על כוס אחד שאין עושין

שתי מצות בכוס אחד, שמצות קידוש ומצות ברכת המזון שתי מצות של תורה הן.

44. חתם סופר מסכת פסחים דף קב עמוד ב

ואמר רב יקנ"ה. - ... והנה הרמב"ם פכ"ט משבת הי"ג כ' שמצות קידוש ובהמ"ז שתי מצות של תורה הן ע"ש משמע אי הוה חד מנייהו

דרבנן לא מיקרי חבילות דרבנן לגבי תורה כרשות חשיבי ותורה לגבי רבנן חשיבות הוא לגבי' לצרף דרבנן עם מצוה דאורי' ועילוי

בקודש כנ"ל סברתו ועי' מגדול עוז בזה והנה מזה רא' ברורה מ"ש ה"ה ומגדול עוז לרמב"ם הבדלה דאורי' בכלל זכור את יום השבת

דאל"ה לא הוה פריך מידי ממשלשן כולן לאחריו דבהמ"ז דאורי' והבדלה דרבנן אע"כ הבדלה נמי דאורי'...

45. רא"ש מסכת פסחים פרק י

סימן ח

ואמאי ונימרניהו תרווייהו אחד כסא אמר רב הונא ב"ר יהודה א"ר ששת לפי שאין אומרים שתי קדושות על כוס אחד. מאי טעמא. א"ר

נחמן בר יצחק לפי שאין עושין מצות חבילות חבילות. ואי קשיא לך יום טוב שלאחר שבת דאמר רבא יקנה"ז אלמא אומרים שתי קדושות על כוס אחד התם לאו שתי קדושות הן דקדושא ואבדלתא חדא מילתא היא דגם בהבדלה הוא מזכיר י"ט אבל ברכת המזון וקידוש תרתי מילי נינהו...

46. רבינו חננאל מסכת פסחים דף קב עמוד ב

...ופריק כי קאמרי' שתי קדושות אבל קידושא ואבדלתא חדא קידושא היא כלומר וברכת המזון והקידוש של יום שתי קדושות הן ומאי שנא ופירוש קידוש היום והבדלה תרוייהו קודם אכילה הן קידוש וברכת המזון והקידוש קודם אכילה וברכת המזון אחר הסעודה לפיכך שתי קדושות הן...

47. הר"ן על הרי"ף מסכת פסחים דף כ עמוד ב

דקדושא ואבדלתא חדא מילתא היא. דתרוייהו עיולי יומא נינהו אבל ברכת המזון וקידושא תרתי מילי נינהו דברכת המזון למפרע על מזונו וקדושה להבא עיולי יומא הוא:

48. מהר"ם חלאווה מסכת פסחים דף קב עמוד ב

אלא קדושא ואבדלתא חדא מלתא היא בהמ"ז וקדושא תרתי מילי נינהו. פי' קדושא ואבדלתא חדא מילתא היא דאי אפשר זה בלא זה דאי אפוקי שבתא עיולי יומא טבא הוא ואי עיולי יומא טבא אפוקי שבתא הוא משא"כ בקדושא וברכת המזון דלאו הא בהא תליין כלל. והלכך צריכי תרי כסי...

49. רמב"ם הלכות שבת פרק כט

הלכה יב

מי שהיה אוכל בערב שבת וקדש עליו היום והוא בתוך הסעודה ק פורס מפה על השולחן ומקדש וגומר סעודתו ואחר כך מברך ברכת המזון, היה אוכל בשבת ר ויצא השבת והוא בתוך סעודתו גומר סעודתו ונוטל ידיו ומברך ברכת המזון על הכוס ואחר כך מבדיל עליו, ואם היה בתוך השתיה פוסק ומבדיל ואחר כך חוזר לשתיתו. +/השגת הראב"ד/ ומברך ברכת המזון על הכוס ואחר כך מבדיל עליו. א"א בשאין לו אלא אותו כוס. +

50. מגיד משנה הלכות שבת פרק כט

הלכה יב

היה אוכל וכו'. - ...והכריחם לזה מה שאמרו פרק ערבי פסחים (דף ק"ב:): גבי מזון וקידוש שא"א אותן על כוס אחד לפי שאין עושין מצות חבילות חבילות כמבואר בסמוך והקשו על זה והעלו דקדושא ואבדלתא חדא מלתא היא ויכול לאמרן על כוס אחד ברכת המזון וקדושא תרי מילי נינהו, והם מפרשים דברכת המזון הוא למפרע למה שאכל וקידוש להבא ועיולי יומא וה"ה לברכת המזון עכ"ל אחד מן המפרשים ז"ל. ורבינו ז"ל סבור דברכת המזון והבדלה הכל הוא על מה שעבר שחייב ההבדלה אינו בשביל הזמן ההוא והעתיד שהוא חול אלא בשביל הזמן שעבר שהיה שבת. ומ"מ מדברי הגאונים ז"ל נראה שאם יש לו שני כוסות שעל אחד מברך ברכת המזון ועל האחר מבדיל ועיקר:

51. בית הבחירה (מאירי) מסכת פסחים דף קב עמוד ב

למדת ממה שכתבנו שברכת המזון וקידוש אין מברכין אותם על כוס אחד מפני שאין אומרים שתי קדושות על כוס אחד ומטעם מצות חבילות חבילות ואע"פ שביום טוב אחר השבת מברכין יקנה"ז שיש בו קידוש והבדלה קדושא ואבדלתא חדא מילתא היא שהכל לקדושת שבת נתקן ומותר לעשותן על כוס אחד אף במקום שיש לו כמה כוסות אבל ברכת המזון וקידוש ענינים חלוקים הם ואין מברכין אותם על כוס אחד ואפי' אין לו אלא כוס אחד מברך על הכוס ומקדש על הפת ואע"פ שבברכת הבדלה אמרו שמברך על היין ועל הבשמים ועל המאור ואח"כ מבדיל ואם היה אוכל בשבת במנחה וגמר סעודה משחשכה שאינו מפסיק להבדלה כמו שביארנו כשגומר סעודתו אם אין לו אלא כוס אחד מברך עליו ברכת המזון ומשלשל אחריה יין ובשמים ומאור והבדלה כמו שביארנו במסכת ברכות אין לו שאני ויש מתירין בה אף ביש לו ומפני שהבדלה אינה אלא מדברי סופרים ואף ביש לו מותר אבל ברכת המזון וקידוש שהם שתי ברכות של תורה אין מברכין אותם על כוס אחד אף באין לו וכן דעת גדולי המחברים וי"מ הטעם מפני שברכת המזון וקידוש הוא שהם שני ענינים מפני

שברכת המזון אמורה על מעשה שנעשה כבר והקידוש על היום שעתיד לבוא ונמצא זה למפרע וזה להבא אבל ברכת המזון והבדלה הרי אף הבדלה נעשית על היום שעבר ונמצאו שתיהן נתקנות על מה שעבר:

52. רשימות שיעורים (רי"ד סולובייצ'יק) מסכת ברכות דף כז עמוד א

גמ'. וז"ל מצלי של מוצ"ש בשבת אומר הבדלה על הכוס או אינו אומר הבדלה על הכוס עכ"ל. - ...ועוד יש להוסיף בביאור פסק הרמב"ם שחילק בין ברכהמ"ז והבדלה שחלין על כוס אחד לבין קידוש וברכהמ"ז דאין מברכין על כוס אחד, דביארנו בשיעורים (עייני לעיל דף כז א ד"ה רב מצלי וכו') דיסוד דין קידוש על הכוס הוא לקבוע סעודת שבת, ולכן ס"ל להגאונים (עייני בטור סימן רע"א) שהמקדש עצמו צריך לטעום מהכוס כדי לוגמיו ואם שאר המסובים טעמו כשיעור הזה לא יצא יד"ח. ומוכח דמעצם מצות קידוש בעינין שהמקדש יטעום מהכוס, דאי הטעימה היא רק מדין כוס של ברכה בעלמא אפשר לצאת יד"ח ע"י טעימת שאר המסובים וכדאיתא בעירובין (דף מ ב) דמקשינן "ליתביה לינוקא" ופרש"י וז"ל לשתותו לאחר שבירך עליו דהאי שיטעום דקאמר לאו דוקא קאמר אמברך דהוא הדין כי שתי אחרינא, דטעמא משום דגנאי הוא לכוס של ברכה שלא יהנה אדם ממנו לאלתר וכו' ומכי טעם ליה אחרינא שפיר דמי עכ"ל. ונראה דהמקדש צריך לטעום מהכוס דקידוש כדי לקבוע חלות שם סעודת שבת ע"י הקידוש, ולפי"ז יוצא דהכוס של קידוש מהוה חפצא של מצוה, ואינה רק דין כוס של ברכה בעלמא - דהיינו שחייב רק לסדר ברכה על הכוס, אלא דעצם שתיית הכוס הוי חלק וקיום מעצם מצות קידוש, וממילא הכוס של קידוש הוי חפצא של מצוה. וכמו כן נראה דכוס של ברהמ"ז יש שני דינים: א) דין כוס של ברכה בעלמא, ב) קיום קביעות סעודה על הכוס, דמדיני הסעודה צריך לסדר ברכהמ"ז על הכוס ולשתות ממנו, ושתיית הכוס דברכהמ"ז מצטרפת לסעודה וחלה לקבוע את ולגמור את חלות הסעודה. ויש להביא סמוכים לכך דהנה קיי"ל דאם טעה ולא הזכיר ר"ח בברכהמ"ז אין מחזירין אותו ואילו בשבת ויו"ט מחזירין אותו. ונראה דחסרון אזכרת קדושת היום אינה מעכבת בקיום מצות ברכהמ"ז, דאם היתה מעכבת בברכהמ"ז א"כ אף בר"ח היה צריך לחזור מכיון שחייב להזכיר ר"ח בברכהמ"ז. וע"כ צ"ל דהחויב לחזור ולברך הוא מחמת חובת הסעודה - דבשבת ויו"ט חל חיוב סעודה, ומדיני הסעודה שצריך לצרף ברכהמ"ז ואזכרת היום לסעודה, ואל"ה לא יצא יד"ח סעודת שבת ויו"ט. ומשו"ה אם שכח רצה צריך לחזור ולברך בכדי לקיים מצות סעודת שבת. משא"כ בר"ח ליכא חיוב סעודה ולכן אם שכח להזכיר ר"ח בברכהמ"ז אינו חוזר ומברך. ומבואר דברכהמ"ז מהוה קיום בדין סעודה, דהיכא שחל חיוב סעודה אינו יוצא באכילה בלבד אלא דצריך לצרף ברכהמ"ז עם אזכרת היום לסעודה ובהכי יוצא יד"ח סעודה. ונראה דאף בחול חלה קביעות הסעודה ע"י ברכהמ"ז על הכוס. ויש להביא ראייה לכך משיטת הראשונים (שהובאה בשו"ע או"ח סימן רע"א סעיף ו') שאם גמר סעודתו קודם שקידש היום מברך ברכהמ"ז על כוס ראשון ואח"כ אומר קידוש היום על כוס שני. ומבואר דאע"פ שקידש היום מותר לו לברך ברכהמ"ז על כוס ראשון ולשתות ממנה קודם שאומר קידוש על הכוס השני. וצ"ע דאסור לאכול קודם קידוש, וצ"ל דחל איסור לאכול אכילת סעודת שבת לפני שמקדש על היין דצריך לקבוע סעודת שבת ע"י קידוש דוקא. אמנם בצירור זה הכוס הראשון שבירך עליו ברכהמ"ז דסעודת חול מהוה קיום בסעודת חול - דע"י ברכהמ"ז על הכוס ושתייתו חל קביעות סעודה בסעודת חול, ולכן אין איסור לשתות מהכוס דברכהמ"ז לפני שמקדש על הכוס השני, משום דאינה שתיית שבת אלא שתיית חול דמצטרפת לסעודת חול ומשו"ה מותרת גם קודם קידוש. ונראה דמכיון דברכהמ"ז על הכוס חלה קיום קביעות סעודה על הכוס, דברכהמ"ז על הכוס אינה רק קיום סידור דברי שבח על הכוס מדין כוס של ברכה בעלמא, א"כ הוי הכוס דברכהמ"ז חפצא של מצוה, ומשו"ה אסור לקדש ולברך ברכהמ"ז על כוס אחד דחל דין שאין עושין מצוות חבילות חבילות, דאי אפשר לעשות שתי מצוות בחפצא אחת, דכל מצוה בעי חפצא של מצוה בפ"ע. משא"כ בברכת המזון והבדלה אין חסרון דאין עושין מצוות חבילות חבילות, דאע"פ שבברכת המזון על הכוס נעשה הכוס לחפצא של מצוה, מ"מ בהבדלה לא חל בכוס דין חפצא של מצוה שאינה אלא קיום אמירת ברכה על הכוס, ומשו"ה ליכא בהבדלה וברכהמ"ז על כוס אחד דין אין עושין מצוות חבילות חבילות.

ולכאורה יש להוכיח דיסוד דין הבדלה על הכוס הוי דין כוס של ברכה בעלמא, מהא דפסק הרמב"ם (שם הל' י"ז) דמבדילין על שכר שהוא חמר מדינה, וכמו כן פסק (פ"ג מהל' אישות הל' כ"ד) דמברכין ברכת אירוסין על שכר, ונראה דברכת אירוסין והבדלה הויין רק קיום של אמירת ברכה על הכוס, ומשו"ה חלין אף על חמר מדינה. משא"כ לגבי קידוש פסק הרמב"ם (פכ"ט מהל' שבת הל' י"ז) שאין מקדשין אלא על היין, דיסוד דין קידוש על הכוס חל כקובע דסעודת שבת, וקביעות סעודה אינה אלא ביין. וכן מוכח נמי ממה שפסק מרן הגר"ח זצ"ל דמי שאיחר ולא שמע ברכת בפה"ג יצא ידי חובת הבדלה בשמיעת ברכת הבדלה על הכוס, ומוכח דעיקר מצות הבדלה הוא לסדר את ברכת הבדלה על הכוס, וברכת בפה"ג אינה אלא ברכת הנהנין בעלמא כדי להתיר טעימה מן הכוס. משא"כ בקידוש נקט הגר"ח זצ"ל דברכת בפה"ג חלק מעיקר מצות קידוש משום דקידוש חל לקבוע סעודת שבת.

53. תלמוד בבלי מסכת עירובין דף מ עמוד ב

מכל מקום בעינן כוס? לימא מסייע ליה לרב נחמן, דאמר רב נחמן: זמן אומר אפילו בשוק. - הא לא קשיא - דאי קלע ליה כוס. - התינה עצרת וראש השנה, יום הכפורים היכי עביד? אי מברך עליה ושתי ליה - כיון דאמר זמן קבליה עליה, ואסר ליה. דהאמר ליה רב ירמיה

בר אבא לרב: מי בדלת? ואמר ליה: אין, בדילנא. - לברוך עליה ולנחיה - המברך צריך שיטעום! ליתביה לינוקא - לית הלכתא כרב אחא, דילמא אתי למסרך.

54. רש"י מסכת עירובין דף מ עמוד ב

מכל מקום כוס בעינן - לעיל מהדר לאוקומי הכי נמי מסתברא דאי סלקא דעתך זמן זמן כל שבעה מי איכא ודקאמר דאי לא אמר האיידנא אומר למחר וליומא אחרינא האי נמי ליתא, דהא כוס יין בעי לומר הברכה עליו, וסתמא דאינשי, יומא קמא אית להו כוס - אבל בשאר יומא לכולי עלמא לית להו.

הא לא קשיא דמיקלעי ליה כוס - ולעולם אזמן קאי, ולרב נחמן לא תסייעיה.

תינה עצרת וראש השנה - איכא למימר דזמן אכוס קאמר ליה, אלא יום הכפורים, אי בזמן מוקמת ליה - על כרחיך סייעתא לרב נחמן היא, דעל הכוס היכי ליעביד, אי מברך עליה ושתי ליה וכו'.

מי בדלת - פעם אחת נתקשרו שמים בעבים, והתפלל רב של שבת מבעוד יום, ואמר ליה רב ירמיה לרב: מי בדלת מן המלאכה משקבלת עליך שבת, ואמר ליה: אין, בדילנא.

ליתביה לינוקא - לשתותו, לאחר שיברך עליו, דהאי שיטעום דקאמר - לאו דווקא קאמר אמברך, דהוא הדין כי שתי אחרינא, דטעמא משום דגנאי הוא לכוס של ברכה שלא יהנה אדם ממנו לאלתר, שתהא ברכת היין דבורא פרי הגפן שלא לצורך, ומכי טעם ליה אחרינא - שפיר דמי, וכדנתיא נמי בגמרא דפרק ראווהו בית דין (ראש השנה כט, ב): לא יפרוס אדם פרוסה לאורחין אלא אם כן אוכל עמהם, שהרי הן יכולין לעשות, אבל פורס הוא לבניו ולבני ביתו כדי לחנכן במצות, ואף על פי שהוא לא טעם אלא בניו - שפיר דמי, ואף על פי שבירך עליה ברכת המוציא.

55. טור אורח חיים הלכות שבת סימן רעא

... ושותה מלא לוגמיו ואם שתה פחות לא יצא ולא מלא לוגמיו ממש אלא כמלא לוגמיו ומפרש במס' יומא (פ א) וכמה מלא לוגמיו כל שאילו מסלקו לצד אחד בפיו ויראה מלא לוגמיו והוא רובו של רביעית דלא כר"ע שכתב אם קידש ולא טעם רביעית לא יצא דודאי ברוב רביעית סגי ואם היו המסובין שנים או רבים ולא טעם המקדש וטעם אחר כמלא לוגמיו כתבו הגאונים שלא יצא אא"כ טעם המקדש וכ"כ בה"ג...

56. שולחן ערוך אורח חיים הלכות בציעת הפת, סעודה, וברכת המזון סימן קפח

סעיף ו

טעה ולא הזכיר של שבת, אומר: ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם שנתן שבתות למנוחה לעמו ישראל באהבה לאות ולברית ברוך אתה ה' מקדש השבת; ואם טעה ולא הזכיר של יו"ט, אומר: ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם אשר נתן ימים טובים לישראל לששון ולשמחה את יום חג פלוני הזה ברוך אתה ה' מקדש ישראל והזמנים; ואם חל יו"ט בשבת, אומר: שנתן שבתות למנוחה לעמו ישראל באהבה לאות ולברית ימים טובים לששון ולשמחה את יום חג פלוני הזה ברוך אתה ה' מקדש השבת וישראל והזמנים. וכל ברכות הללו בשם ומלכות. והא דסגי בהך ברכה, דוקא כשנזכר קודם שהתחיל הטוב והמטיב, אבל אם לא נזכר עד שהתחיל הטוב והמטיב, צריך לחזור לראש בהמ"ז.

סעיף ז

אם טעה ולא הזכיר בה של ר"ח, בין ביום בין בלילה, אומר: ברוך שנתן ראשי חדשים לעמו ישראל לזכרון, ואינו חותם בה, והוא שנזכר קודם שהתחיל הטוב והמטיב; אבל אם לא נזכר עד שהתחיל הטוב והמטיב, אינו חוזר מפני שאינו חייב לאכול פת כדי שיתחייב לברך בהמ"ז; וחוה"מ דינו כר"ח.

57. שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן רעא

סעיף ו

אם גמר סעודתו וקידש היום קודם שברך בהמ"ז, מברך בהמ"ז על כוס ראשון ואח"כ אומר קידוש היום על כוס שני, וצריך להזכיר של שבת בבהמ"ז, אע"פ שמברך קודם קידוש. הגה: וי"א דאינו מזכיר של שבת, דאזלינן בתר תחלת הסעודה, וכן עיקר כמו שנתבאר לעיל סוף סימן קפ"ח. ויש מחלוקת אם יטעום מכוס של ברכת המזון קודם שיקדש, גם אם צריך לאכול מעט אחר הקידוש כדי שיהא הקידוש במקום סעודה. וי"א דאף בגמר סעודתו אינו מברך בהמ"ז תחלה, אלא פורס מפה ומקדש, ומברך המוציא ואוכל מעט, ואח"כ מברך ברכת המזון. הגה: והכי נהוג להוציא את נפשיה מפלוגתת סברא ראשונה.

58. רמב"ם הלכות שבת פרק כט

הלכה יז

יין שריחו ריח החומץ וטעמו טעם יין מקדשין עליו, וכן יין מזוג, ויין צמוקים מקדשין עליו והוא שיהיו צמוקים שיש בהן לחלוחית שאם ידרוך אותן יצא מהן דבשן, וכן יין חדש מגתו מקדשין עליו, וסוחט אדם אשכול של ענבים ומקדש עליו בשעתו, מדינה שרוב יינה שכר אף על פי שהוא פסול לקידוש ד מותר להבדיל עליו הואיל והוא חמר המדינה.

59. רמב"ם הלכות אישות פרק ג

הלכה כד

כיצד מברך בא"י אמ"ה אשר קדשנו במצותיו והבדילנו מן העריות ואסר לנו את הארוסות והתיר לנו את הנשואות על ידי חופה וקידושין בא"י מקדש ישראל. זו היא ברכת אירוסין, ונהגו העם להסדיר ברכה זו על כוס של יין או של שכר, אם יש שם יין מברך על היין תחלה ואחר כך מברך ברכת אירוסין ואחר כך מקדש, ואם אין שם לא יין ולא שכר מברך אותה בפני עצמה.

60. שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן רצג

סעיף ג

מי שהוא אנוס, כגון שצריך להחשיך על התחום לדבר מצוה, יכול להתפלל של מו"ש מפלג המנחה ולמעלה ולהבדיל מיד אבל לא יברך על הנר, וכן אסור בעשיית מלאכה, עד צאת הכוכבים...

61. משנה ברורה סימן רצג

(ט) יכול וכו' - ומ"מ כתבו האחרונים דאין לעשות כן דדבר תמוה הוא לרבים גם שמא יבואו להקל במלאכה ובפרט בימינו דנוהגין לעשות תמיד כרבנן שמתפללין מנחה עד הערב בודאי מדינא אסור להקדים מעריב במו"ש ואף דבע"ש יש שמקילין היינו משום דמצוה להוסיף מחול על הקודש משא"כ במו"ש:

62. שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן רעא

סעיף ח

אם לא קידש בלילה, בין בשוגג בין במזיד, יש לו תשלומין למחר כל היום. הגה: ואומר כל הקידוש של לילה (ב"י) מלבד יג' ויכלו (אורח חיים בשם תוספות).

63. שולחן ערוך אורח חיים הלכות תפילין סימן ל

סעיף ה

ויש מי שאומר שאם התפלל תפלת ערבית מבע"י עד שלא הניח תפילין, אין לו להניחם אח"כ.

64. משנה ברורה סימן רצג

(יז) מבעוד יום - ואפילו עוד היום גדול קודם שקיעה לפי שכבר עשאו לזמן הזה לילה וזמן שכיבה בק"ש ותפלה של ערבית ואם יניח בו תפילין יחזור ויעשהו יום והרי הן שתי קולות שסותרות זו את זו אך האחרונים הסכימו להלכה דמחוייב להניחן ובלי ברכה כל זמן שהוא קודם צאת הכוכבים ואם הוא לא התפלל עדיין אע"פ שהצבור התפללו אין בכך כלום ויניחם בברכה אם הוא עדיין יום כיון שהוא אינו עושה שתי קולות הסותרות זו את זו ודוקא אם לא הניחן באותו יום כלל אבל אם כבר הניח תפילין רק שרוצה להניח גם עתה אין ראוי להניחם אם הצבור כבר התפללו ערבית:

65. שו"ת מנחת שלמה חלק א סימן ג

... ונראה פשוט דמי שכבר התפלל ערבית של שבת מפלג המנחה אינו יכול עוד להיות ש"צ גם בשעת הדחק עבור תפלת מנחה של אחרים שאצלם עדיין חול, וחושבני שגם לענין הבדלה מי שכבר הבדיל לאחר פלג המנחה אינו יכול עוד לעשות קידוש של לילה עבור מי שעדיין לא קידש בליל שבת, ואע"ג שעדיין באמת ודאי שבת, מ"מ לענין קידוש והבדלה ה"ז חשיב כעשאו לילה אע"ג שעדיין ממש יום וכל דיני שבת עליו, ואף שאין לי ראי' לכך מ"מ כן נלענ"ד מסברא...